

KIS-877 – Notennoù gramadegel XXVII – Krefen bihan a skrivadur hag a yezhadur (V)

(GC, GE, RLN, MME, YBAN – 03-29 06 06)

lav-

[GC – 30 05 06] E 'z lizher eus ar 15 09 05, e skrivez [da evezhiadenn pa ginnigen treiñ Gl. *phénomènes de petite échelle* dre Br. *anadennoù dister*] : “Techet e ven da zegas amañ an droienn a gaver e GEAK : *a skeul vihan*.” Hogen e GSTL, ¶¶ 1362, 1654, 2120, e rez gant Br. *kevanegezh lavskeul, krennskeul [...]* a-dal da Gl. *intégration à faible, à moyenne échelle [...]*.

Diouzh va zu, e 'm boa kinniget Br. *izelvan lav* da gevatal da Gl. *faible dépression*, ha te da notañ e 'z lizher eus ar 14 02 06 : “*Lav* n'en deus ket kavet e arverioù c'hoazh ; a dra sur n'en deus ket da zistroadañ an adanvioù ordinal diazezet mat.”

Va goulennoù : perak degas *lav* e GSTL ha kilañ goude ? Penaos e kavo ar ger e lec'h ma n'en arveromp ket ? Revout a ra *lav* e GIBR ; e gerva SKIANT ; e La-12 63 gant an usrez hag an dreistrez *lei* ha *leiañ*.

[GE – 01 06 06] A dra sur, ne zistaolan ket Br. *lav*. Met an hevelep tra a lavarar en un doare eeunoc'h pa lavarar *a skeul vihan*. Kemeradurioù ur ger diged a gemm pa 'z a da gedrann, da rakger dreist holl. E GEAK 129 e lennez *meurarmezh*, nad eo ket kevatal da *armerzh meur*, met da *armerzh meurgantel* ; heñvel dra, *meurgantel* ned eo kenster da *a gant meur*. Arverañ *lav* da rakger n'hon aotre ket d'e arverañ evel ger diged gant an hevelep ster ha da lavarout da skouer *a skeul lav*. E galleg, dre zamant da gened ar frazennadur e reer tro ha tro gant an eil pe egile eus un aridennad adanvioù kenster : *petit, faible, de peu d'importance, discret, modéré, réduit*, h.a., ur roufl hennezh n'emañ ket e kerz ar brezhoneg evit c'hoazh... Dav dimp tremen gant *bihan*, dreist holl en un destenn mennet skiantel, e-lec'h klask kensterioù evel *lav* pe me oar. E gwir e vez arveret *lav* evel ger diged er

skiantoù alvezel gant ur ster arbennik da verkañ un derez izel met n'eo ket evel kenster da *bihan* ha pa ve troet dre Gl. *faible* (sl. GEFIZ 81, 93, 119).

-apl / -abl

[RLN – 03 06 06] Kudenn zo gant skrivadur Br. *jaojapl*. War NDBF (1970) e kaver *jaojapl*, met war an adembannadur graet e 2002 en ur ser gant *An Here* hag *Al Liamm*, e lenner *jaojabl* (lec'hiet fall : anat eo ez eo bet dereizhet *jaojapl* hep e zilec'hiañ hervez urzh al lizherenneg). E VALL emañ *jaojabl* ivez (v° **convenable**). Tuet e vefen me da skrivañ *jaojapl* diwar batrom *kredapl* pe *bourrapl*.

[GE – 09 06 06] Munudoù evel ar c'hemm etre *jaojapl* ha *jaojabl* a verk speredegzh an aozerion. Preder VALLÉE oa ober d'ar yezh talañ ouzh al lavar kempred ; hag eñ perzhiat en *Emgleo ar Skrivagnerien* bodet e 1908 (sl. ISYK.I 186-188) evit unvaniñ ar skrivadur, e talc'has evelkent da venegiñ ar stummoù rannyezhel ; e se e skrivas *jaojabl* evel ma raed e gwenedeg. Strishoc'h e voe Roparz HEMON war dedalvezadur an *Emgleo*, skarzhañ a reas an holl stummoù rannyezhel na gemplegent ket dezhañ. Evit kensonenn diwezhañ an adanvioù, e veze kemplezh ar reolennoù ; dre vras e rankent bezañ anvouezh, nemet e degouezhioù 'zo o tennañ d'ar gerdarzh : e se *glas*, *lostek*, *servijus*, *breizhat*, met *ruz*, *strizh*. Evit un amprest evel *jaojapl* ne oa abeg ebet da zaveñ d'e orin romanek hag anvouezh e tlee bezañ an divgenonenn *-pl*. A-fet gramadeg eo dibouez a-walc'h reolenn ar genonenn dibenn anvouezh / mouezhiet (ha c'hoazh e c'hoarvez d'an dezevout emvataat anezhi), nemet dre zamant d'an unvanded, e heulier skrivadur Roparz HEMON. En degouezhioù ma voe divizet pellaat diouzh ar skrivadur lennegel e voe bepred gant an amkan pinvidikaat ar yezh a-fet dezevout ; hag alies e save Roparz HEMON a-du gant an nebeudig kemmoù a raemp, da skouer pa zivizjomp erlec'hiañ ar reizhiad *en*, *eñ*, *e*, *henn* ouzh ar stumm diforzh *hen*. Hervez doare, n'eo ket chalet kempennerion embannadurioù dalif geriadur Roparz HEMON d'ober eus ar brezhoneg ur yezh a 'n dezevout : troet kein o deus da amkanioù krouerion ar yezh kempred, ha pa ve LE GONIDEC, VALLÉE pe Roparz HEMON e unan. A gammedoù bihan e valeont war roudoù an ijinerion doareoù skrivañ a reuzias en 20t kantved. Ne hañvalont ket merzhout ez eo a un ster koazhañ *c'h* da *h* ha dilezel *sellout* (bet dibabet gant LE GONIDEC evit diforc'haat diouzh *sellet* ha *selled*) pe kroaziañ war

dibaboù all, tidek enno o unan, met deuet da reolenn dre zamant d'an unvaniñ, evel erlec'hiañ *delc'her* ouzh *derc'hel* — ha *jaojabl* ouzh *jaojapl*.

Va meno war ar c'hraf eo n'eus abeg ebet da zilezel *jaojapl* evit distreiñ d'ur stumm rannyezhel. Ha perak ket adkempenn skrivadur ar brezhoneg ur wech ouzhpenn evit e nesaat d'ar gallaoueg ?

ator / adtorr

[MME 10 06 06] En ul lizher (03/07/05) em boa goulennet ouzhit ha dont a rae Br. **ator** diwar VALL (v° **terre**). Ya, emezout, ha ma daveiñ da DGVB 277, ma ra FLEURIOT anv eus ar ger e-ser plediñ gant hBr. **doguor**. Cf. •(1908) *RECE XXIX 70. ator*, à Ouessant, indique une terre que l'on travaille la seconde année. •(1931) *VALL 735b. terre* que l'on travaille la seconde année, *tr.* « **ator** m. (Ouess.) »

Oc'h ober un adlenn da EKG e 'm eus diskoachet ar frazenn-mañ : •(1877) *EKG I 50.* eman ar poent da zistrei ha da **derri an douar** evit gounit an eost nevez.

Ster Br. *terriñ* er frazenn a-us zo : labourat, arat an douar, Gl. *charruer*, ha neket : digeriñ douar, Gl. *défricher*. Sed en em c'houlennan hag-eñ ne zeufe ket Br. *ator* eus *adtorr*, na mui na ken (*adterriñ* an douar), daoust ma ne 'm eus kavet reveziadenn ebet eus an droienn.

[GE 11 06 06] Kentañ arver ar ger, e kentelioù Yezhadur SADED, a voe evit skritellañ an orioù a gemere lec'h “doare-diskleriañ amzer dremenet strizh” ha “doare-divizout amzer dremenet” ar yezhadurioù kent, eleze ar *bonator* hag an *eilator*. Ur verb *atoriñ* ha deveradoù a voe arveret ivez en hevelep mare e-barzh kentelioù Douaroniezh SADED (Don-7/4 ; despizet eo an termenou-se e DAGB.stag 18). Orin ar ger eo Kb. *ator* "dychweliad" lakaet gant DGVB 277 da geveleb “bret. *ator* (Ouessant)”. A-zivout an termen-mañ diwezhañ e c'haller goulakaat e voe pe ur stumm eus Br. *adtorr* pe an un ger ha Kb. *ator* intentet da c'houde evel *adtorr*.

teuta / teutañ

[MME 11 06 06] E La-09 148 e rez gant Br. *teuta* o lavaret n'en kaver nemet gant GREg 416... Anavezout a ran ar verb, ha degemeret e oa bet ganimp e GBAHE gant ar skrivad *teutañ*, moarvat dre m'en doa graet Yeun

AR GOW gant *teutet* ha neket gant *teutaet* ha moarvat ivez dre ma'm boa kavet ar stummoù *teutal*, *teutein*... Gouzout a ran e c'hall ar verboù en **-a** reiñ an div furm *-aet* / *-et*. Petra 'soñjez ? (Gwelet ivez *teuter* gant GReg ha neket *teutaer*).

Amañ dindan ar pezh am eus dastumet db. Br. *teut-*. Gwelet a ri ez eo (ez oa) anavezet en diavaez eus BrK. p'en kaver ivez gant CHal.ms. ivez.

teut m. Dre an teut : à tâtons.

•(1972) *LLMM 151/155*. Ha zoken **dre an teut**.

teutal / **teutañ** / **teutiñ** v. tr. d. Tâter.

•(1732) *GReg 702b*. Patiner, manier, tater, tr. «**Teuta**. pr. **teutet**.» •746a.

Tâter le pous, tr. «**Teuta** ar pous.» •907b. A tâtons, en tâtonnant, tr. « o **teuta**. » •(17--) *CHal.ms IV*. aller a tastons, tr. «**teutein**.»

•(1943) *SAV 27/86*. goude beza **teutet** ar c'hlañvour. •(1955) *STBJ 57*. p'en devoe **teutet** ha tastornet ma gar. •225. **teuta** : talmeta, meudika. •(1958) *ADBR LXV 4/531*. (*An Ospital-Kammfroud*) **Teutal** : v. – Tâter : N'eo ket en eur **deutal** o bronnou deo e vez goroet ar zaout !

teuter m. **-ion** Tâteur.

•(1732) *GReg 703a*. Patineur, celui qui manie indiscrettement, tr. «**Teuter**. p. **teutéryen**.» •907b. Tateur, tr. «**Teuter**. p. **teutéryen**.»

teutik adj. Maladroit.

•(1958) *ADBR LXV 4/531*. (*An Ospital-Kammfroud*) **teutig** (maladroit) : eun **teutig** a zen ; – Da lakaad an neud en nadoz, n'eus ket **teudikoh** evidon.

[GE – 11 06 06] An daou abeg a 'm lakaas da zibab ar furm *teuta* evit ar verb a voe : a) bezañs ar gensonenn anvouezh *-t-* oc'h ober goulakaat al lostger bonad *-ha* ; b) bezañ ar verb a steudad gant *tañva*, *blasa*, *c'hwesda*.

Anzav a ran ez eus div arbennadenn ouzh va abeg a) : a|bez' ez eus verboù a zo ur gensonenn anvouezh e dibenn o bonad hep kaout al lostger *-ha* : *pikañ*, *pokat*, *stekiñ*, *tekañ*, *teukañ*, h.a. — a-gostez e lezan an divgensonenn manet anvouezh dre arbennoù soniadel evel *enkañ*, *leskiñ*, *lestañ*, h.a. (poent gwan en arbennadenn : ar verboù *pikañ*, *pokat*, h.a. zo a orin allyezh pe dianav — poent gwan er poent gwan : ha *teuta(ñ)* e unan ne ve ket amprest Gl. *tâter* ?) ; b|an ezvezañs a verkez eus furmoù argenet pe deveret eus *teuta* (poent gwan en arbennadenn : ar vezañs eus skrivadoù evel *pisketein*, *pesketer*, *merc'heter* — poent gwan er poent gwan : an ezvezañs eus skrivadoù enno *teuta-*).

Anzav a ran ivez va diegi da lemel *teuta* eus steudad ar verboù o verkañ arc'hwel ar skiantennoù. Prest a-walc'h e ven da ober gant *teuta* e-kichen *teutañ* evel ma reer gant *doura*, *enkaat*, *strishaat* h.a. e-kichen *dourañ*, *enkañ*, *strizhañ* h.a. Se lavaret, ne gevodin ket luoz evit difenn va c'hinnig !

dezneuziadur Et. -s(-)

[YBAN – 18 06 06] Ur goulennoù bennak :

- Gl. Sz. *quasar* (*quasi stellar object*) : Br. *kouasar* pe *kouazar* pe *kasar* pe *kazar* ? Pe *kuasar* ? Betek gouzout e'm eus lakaet *kouasar*. Me oar ez eus eus Br. *kazimant*...

- Perak Br. *transistor*, met *mezosfer* ? Anzav a ran ne gomprenan ket bepred ar perag eus an dibaboù a reer. Sl. ivez *histereziz*, aliet ganit.

- Gl. *méson*, Sz. *meson* (< Gr. *mevso* "e-kreiz, mezon") : *mezon* pe *meson* ? Betek gouzout e ran gant ar stumm etrevroadel *meson*, seul gent ma ran gant *mezon un atomenn* = *cœur d'un atome*.

[GE – 19 06 06] Diazezet e voe reolennoù dezneuziañ ar skrivad *s* allyezh war ar boazioù teodyezhel, plaket o unan war distagadur ar galleg. Dre vras, pa vez *s* etre div sonenn ha distaget [z] e galleg, e vez dezneuziet Br. *z* : *bazenn*, *tezenn* (nemedenn : *laser*, dre ma 'z eo un teskanv) ; dav avat lakaat ouzhpenn e rankas ar yezhourion adalek LE GONIDEC plediñ gant degouezhioù dibarek : pa vez *s* e dibenn ar ger goude ur sonenn, e vez dezneuziet *z* : *atlaz*, *herpez*, *histereziz*, *ibiz*, *eroz*, *sinuz* (Roparz HEMON, "Gerioù etrevroadel", *HY* 12-16 1957) ; nemedennoù : ar pennanvioù *groñs*, *ofañs*, *pañsion* (sonennoù fronellet¹), *bus* (GSTL), an anvennoù : *Aristoteles*, *Sokrates* (VALL) — gourzhnemedenn : *Jezuz* (dre henvoaz). Degouezh all amezek, hon eus bet tro da studiañ : ar skrivad Gl. *x* distaget [gz] e galleg, dezneuziet *ks* e brezhoneg : *heksagon*, *eksistañs* (La-15 328-329).

¹ Goulven PENNAOD, "Ar c'hwezhennou-dent hag ar c'hwibanennoù" (La-01127-161 1966) ha J. R. F. PIETTE, *French Loanwords in Middle Breton* (Cardiff 1973) a ro un alberz eus reizhiad kemplezh ar soniadoù koazhet d'an daouad [s], [z] e brezhoneg kempred. Unvanerion ar skrivadur o doa soliet war ar brezhoneg a glevent, hini an damlenneion leonat dreist holl, hep derc'hel kont eus roudoù soniadel an hen- hag ar c'hrennvrezhoneg oc'h aspadout e teodyezhoù ar brezhonegva. Ha pa zeuas en 20^e kantved ar pareoù yezhoniourion a venne adparamantiñ ar yezh dre he adloañ en diarselloù kevadegel ha/pe dreadegel, e oa re ziwezhat : moret oa al lestr.

E Br. *transistor*, emañ an *s* kentañ etre kensonenn ha sonenn (ha pa vije bet dezneuziet *trañsistor* hervez henvoaz an teodyezhoù, e vije bet *s* ivez), an eil *s* etre sonenn ha kensonenn.

Kudenn zo evel just gant Et. *quasar*, distaget [kwaz'ɾ] en amerikaneg ha [kaza{]} e galleg. Da zibab ez eus etre Br. *kwazar* (o tezneuziañ well-wazh an distagadur amerikanek, da c'hortoz ma ve graet ur skoueriekadur a 'r saoz-negoù) — bezet pe vezet, Ay.² *qu-* distaget [kw-] a skoueriekaer Br. *kw-*, sl. Br. *akwariom* [akwarjɔm] (nemedennou : *kouarz* [ku :ars], *kuit* [kÁit :]) — ha Br. *kazar* (Br. *k-* o tezneuziañ Gl. *qu-* distaget [k-] hervez ar boaz kemeret da reolenn : *kard*, *kazi*, *kazimodo*, *kinkina*, *kintus*).

Dezneuziadur Gl. *mésou* hervez ar reolenn zo Br. *mezon*. Da c'houzout hag un nemedenn a vo graet evit hepkoriñ un heñvelsoniezh... Ar skoilh a welan eo e ve troc'het dezneuziadur Gr. *mevso*'' etre Br. *meson* ha Br. *mezo-blast*, *mezoderm*, *mezopek*, *Mezopotamia*, *mezosfer*, h.a. Ha ne gav ket dit e ve re uhel ar priz da baeañ ?

[YBAN – 19 06 06] Iskis, a-benn ar fin : *kwazar*, met *pulsar* ! Am. *quasar* zo ur gwreskanv : ha ne ve ket gwell *kwasar* neuze ? Evel *laser* ? Nemet e ve kavet gwell Br. *kasar*, evel *karter*, *kazi*, ... ?

[GE – 20 06 06] Tennañ a rez an evezh, ent ameeun, war un degouezh eus an dezneuziañ. An henvoaz bet degemeret da reolenn eo dezneuziañ Ay. sonenn-*s*-sonenn e Br. sonenn-*z*-sonenn ; an aters eo ha ne ve ket da ouzhpennañ an dezneuziadur Ay. *l-s*-sonenn e Br. *l-z*-sonenn, kement-mañ dre soliañ war an amprest eus krGl. *poulser* e Br. *poulzañ* — e-kichen Br. *kourser* (amprest eus krGl. *cours-*). Mar degemerer da reolenn dezneuziañ Ay. *-ls-* e Br. *-lz-*, e tezneuzior Ay. *pulsar* e Br. *pulzar*.

Forzh penaos, diazezet eo dezneuziañ an allyezh war ar soniadoù³ ha n'eo ket war ar skrivadoù, e se ne ve ket iskis ar vezañs eus *-z-* e *k(w)azar* hag

² Kinnig a ran berraat “allyezh” e “Ay.”.

³ A-raok embann e “Gerioù etrevroadel” en doa Roparz HEMON kaset din ar bizskrid anezho. E aliet 'm boa da skrivañ *kromosomenn* e-lec'h *kromozomenn* dre an abeg-mañ : “Pa chom bev en intenterezh an daou c'her unanet, e vez gwell tremen hep o distresañ. Intent a reer ervat amañ : ar *SOMA* a zo e *KENTRON* ar gellig, unan hag a zo *LEPT-* e *SOMA*. An doare intent-se eo a laka lod ar c'hallegerion da zistagañ [chromosome, leptosome, psychosomatique,...]” Ne voen ket selaouet, ac'hoel evit

eus *-s-* e *pulsar*. Evel ma verkez da unan, SzAm. *quasar* zo ur gwreskanv ha n'eo ket un teskanv, ar c'hurzhadur eo eus *quasi stellar* [kwAzi stel'r] ha n'eo abeg ebet da derriñ reolenn an dezneuziañ eus Ay. *-s-* e Br. *-z-*.

dezneuziadur Gr. *-oi-*

[YBAN – 19 06 06] Penaos dezneuziañ Sz. *stoichiometric*, Gl. *stœchio-métrique* : Br. *stoikiometrek* ?

[GE – 20 06 06] Dezneuziet e vez an elsonenn Gr. *-oi-* e Gl. *-œ-*, *-é-* hag e Br. *-e-*, sk.: Gr. *Oijdipou*", Gl. *Ædipe*, Br. *Edip* ; Gr. *oijkoumevnh*, Gl. *œcumén(ique)*, Br. *ekumen(ek)* ; Gr. *oijkonomiva*, Gl. *économie*, Br. *ekonomiezh*. Mar heulier ar boaz da zezneuziañ e Br. *-e-* ar skrivad Gl. *-œ-* dezneuziet e unan diwar Gr. *-oi-* e vo dezneuziet Gr. *stoiceion* e Br. *stekio-*.

kemmadurioù diabarzh goude *-c'h*

[GE – 23 06 06] Br. *luc'hkimiezh* pe *luc'hgimiezh*, *luc'hpompañ* pe *luc'hbompañ*, *luc'htredan* pe *luc'hdredan* ? Adarre kudenn ar c'hemmadur goude *luc'h-*. Ha ne ve ket gwell degemer da reolenn unvan kemmadur *k*, *p*, *t* goude *-c'h* (ha n'eo ket war-lerc'h *-rc'h*) : *luc'hgimiezh*, *luc'hgizidiezh*, h.a., *erc'htrell*, *erc'htrev*, h.a. ? (sl. La-06 61-62, La-17 16-17). Me oar an dizurzh a ren abaoe VALLÉE a skrive *luc'hgelc'h* ha *luc'htorr*, dizurzh hon eus kendalc'het da gas... An aesañ e ve heuliañ ar boaz kempañ *k* ha n'eo ket *t*, met n'eo, pa ouzon, kanteizh ebet d'an ezreolder-se, hag an aesañ ne vez ket bepred ar gwellañ !

[YBAN – 23 06 06] Sonenn-*c'h* + kensonenn vlot ? A se blotaat atav war-lerc'h *luc'h-* da skouer ? Gwir eo e ren ur sapre dizurzh aze : *luc'hgas*, met *luc'htredan*. A-du a-walc'h emañ evit mont da 'z heul. Ha n'eo ket deuet ar mare da reiñ un taol skubellenn er c'hemmadurioù war-lerc'h ar rakgerioù, dre reiñ reolennoù evel an hini veneget amañ diaraok ganit ? Marteze e ve mat adkemer ar roll en doa savet GC, e glokaat hag e reizhañ ? A-bouez eo :

---

an daou dermen kentañ, pa skrivomp hiziv *kromozom* [kromo:zom] (tra ma 'z eo erbedet e galleg an distagadur [k{çmozom], met [psikçsçmatik]).

rakwelout a ran ur prantad turmudus war dachenn ar sevel gerioù er bloavezhioù o tont. Deuet mat e vo seurt skoueriekadur.

[GE – 24 06 06] Ya, dav eo peurstardañ ar serjantoù e par ar c’hemmadurioù diabarzh. Hon diaraogerion ne oant ket re chalet ganto pa soñjent, Roparz HEMON dreist holl, e oa dreistezhomm sevel kenstrolladoù ; Roparz HEMON a wele er c’henstrolladoù niverus savet gant VALLÉE un embreg hep mui evit diskouez strujusted ar brezhoneg, met ne grede ket e ve arveret un deiz kement all a nevezc’herioù.

Evit a sell ar c’hemmadurioù diabarzh goude *-c’h-*, marteze e tenne valigañs VALLÉE d’un anglevad a-zivout an distilh, d’an diforc’h a zo a-fet poentoù korfadurel ar c’hevaotañ : kevaotet e vez [k] e par ar ouel staon, [t] e par an dent ha [p] e par an divweuz ; ur bevedour a ’n distilh a zisplegfe marteze perak e tenn [x] + [k] da hevoueshaat war-du [ɣg] ha [x] + [t], [x] + [p] da venel divouezh. Hogen ar c’hemmadurioù, mar boent an disoc’h eus dedroadur ar c’hevaotañ, o deus sammet arc’hwelioù kevreadurel ha dre se ranket amparañ un trevnad gramadegel kempoell ha kloz (dont da vezañ unvezioù gramadegel stabil ha harzek o niver, *morphèmes* e ster MARTINET, *yezhadou* e ster PENNAOD, sl. La-07 8). Alese ar reolenn diazez oc’h enderc’hel d’o intent bepred hervez o arc’hwel kevreadurel en un diarsell ambredadurel. Da skouer, ar rakgerioù *ke-*, *kel-*, *kem-*, *ken-*, *kev-*, an holl anezho dedroadurioù diwar Kt. **kom-*, hBr. *com-* [kom], a denn da wiskañ durc’hadurioù ster o tiforc’haat, da skouer, termenoù evel *kenbleg* ha *kempleg*, *kevargemm* ha *kenargemm*, h.a.⁴ N’eus e brezhoneg reolenn ebet intentet da gounaat dedroadur ar c’hevaotañ kuit a dalvoud gramadegel, e-giz e galleg ar reolenn oc’h enderc’hel da erlec’hiañ bepred *-m-* ouzh *-n-* dirak *-b-*, *-m-*, *-p* (reolenn skrivadur hepken, rak *-n-* hag *-m-* e hevelep loadoù ne vezont mui distaget hag e talvezont d’ar muiañ da fronellañ ar vogalennoù a zo araozo). E se, plakadur gallek n’eo ken ar reolenn dezgeriet gant YBRB ¶ 878 : “Dirak *m*, *b*, *p* e kaver atav ar stumm *KEM-* pe *KOM-*” : *kempouez*, *kemmesk*, *kombod*, *kemenn*” ; bezañs *kempouez*, *kemmesk* o tisoc’h eus dedroadur ar c’hevaotañ ne vir ket a luniañ *kenbouez*, *kenvesk* dezho sterioù all.

⁴ Dav notañ ned eo ket aet betek penn bepred an tuadur d’an diforc’haat : *kev-* a gemer ar stumm *kef-* dirak *l-* hep arbenn estreget aozioù ar c’hevaotañ evit doare (sl. koulskoude La-07 26 hag ur skouer eus korvodur steradurel ar c’hemm etre *kevl-* ha *kefl-*).

Evit a sell ar c'hemmadurioù diabarzh goude *-c'h* enta n'eus abeg ebet da dremen hep o unvaniñ na da zerc'hel kont eus an disrannoù hep diazez gramadegel a vije lakaet en o zouez gant darvezadoù ar c'hevaotañ. O unvaniñ eo skrivañ : *luc'hgas, luc'hbompañ, luc'hdredan, h.a.*

diesel, dizel, pe...

[GE – 22 06 06] Penaos dezneuziañ Et. *diesel* ? Amañ e sav ur gudenn nad eo ket bet diskoulmet (ar *cow-boyed* roet gant GBAHE n'eo ket un diskoulm, sl. La-17 43). Pevar hent : *a*) pe skrivañ ha distagañ evel en alamaneg ; *b*) pe skrivañ evel en alamaneg ha distagañ evel e galleg ; *c*) pe distagañ evel en alamaneg ha skrivañ evel ma tistager ; *d*) pe distagañ evel e galleg ha skrivañ evel ma tistager. Notomp, e galleg hiziv, e skriver an amprest Sz. *fuel, gas-oil* evel m'o distager, eleze *fioul, gazole*. A-du e ven a-walc'h evit skrivañ Br. *dizel*. Forzh penaos, an *-s-* aze a vez distaget [z] ken en alamaneg, ken e galleg hag ar skrivad Br. *diesel* ne glotfe ket gant an distagadur [diezel].

[YBAN – 24 06 06] En alamaneg e vez distaget ['di:z1]. An hevelep ger a zistager ['di:zl] e saozneg ha [dzejEl] e galleg. Neuze, en alamaneg, e saozneg hag e galleg e skriver heñvel gant un distagadur disheñvel. Perak e ve ret e brezhoneg diazezañ ar skrivad war zistagadur ar yezh-mañ yezh ? Mar skriver *diesel* e brezhoneg ivez e vo distaget [diezel], distagadur a zo kenkoulz ha hini ar galleg pe ar saozneg. Pe e vo distaget evel en alamaneg gant an dud a "oar". Forzh penaos, ar skrivad *dizel* a ve distaget [dizel] e brezhoneg nad eo distagadur ar ger e yezh ebet, nag e galleg, nag e saozneg, nag en alamaneg naket. Ha n'eo ket gant Kb. *disel* e vin kendrec'het. Kement-se evit kinnig mirout ar skrivad *diesel*.

[GE – 26 06 06] Ar gwir ganit. Perak diazezañ ar skrivad brezhoneg war zistagadur ar yezh-mañ yezh ? Va c'hinnig Br. **dizel*, mennet d'ober distagañ evel en alamaneg dre skrivañ evel ma tistager, ouzhpenn ma ne glot ket gant an distagadur alamanek (tonkad anhepkor an amprestoù), dreist holl ne glot ket gant boazioù brezhonek an amprestañ. Hag aze e teukomp ouzh an diouer a reolennoù. Gant e "Gerioù etrevroadel" (HY 12-16 1957) e voulc'has Roparz HEMON ur reizhiad soliet war boazioù an amprestañ allyezhañ o ren e brezhoneg abaoe ar Grennamzer — amprestañ allyezhañ a voe evit gwir amprestañ galleg ; ar skritell "etrevroadel" oa eztaol un hetadenn hep mui.

Hogen an dremmwel ledanaet ma vevomp a rekiz ur reizhiad ledanaet a reolennoù, ac'hoel a bennaennoù a 'n amprestañ. Evel war dalbennoù all hon yezhouriezh, e rankomp mont a-dastorn dre glask da gentañ diskoulmañ kudennoù poentek. Koulskoude, mar mank dimp pleustr an amprestañ allyezh en tu all da voazioù an amprestañ galleg, n'hon eus ket da zianaout ar re-mañ ; n'eo ket moarvat e vent dedalvezadus en o lizherenn (an dro eo d'e lavarout !) d'an amprestañ diouzh ar yezhoù all, nemet hon eus da zerc'hel kont eus o spered (ha na voe ket dre ret bepred ur spered a drec'hidi) — gant gerioù all : en domani-se ivez e tle hon yezhouriezh chom unvan gant kemez dedroadur kantvedel ar yezh pe, evit komz evel ma rae DANTE eus an italianeg war eskor, e tleomp derc'hel da “hemolc'hiñ ar banterenn a vez o frondiñ e pep lec'h ha na spurmanter e nep lec'h”. Da gentañ, ur stadadenn diac'hinek : ezvezañs ar boazioù amprestañ diouzh ar yezhoù estreget ar galleg a zeverk d'ar galleg ur savlec'h brientek. Pell omp aet diouzh ger stur Roparz HEMON yaouank : “Lazhomp ar galleg, h.a.” Yezh kein d'ar brezhoneg abaoe kantvedoù eo bet ar galleg (hag eo bepred, ha betek re a lavarfen o sellout ouzh hon imboure'hioù a Yezhouriezh na pa ve ken) ; bezet pe vezet, an devoud-se n'hon eus ket da hepkaelañ, da gorvoiñ ne lavaran ket, en ur reiñ d'ar c'horvoerezh ur furm reizhiadek. Petra bennak a soñjer eus kevazasted “Gerioù etrevroadel” — bet kinniget gant an aozer e unan evel un danvez da vezañ peurveret — ez eus eno diwan ar reizhiad hollyezhel he devo ar yezhouriezh vrezhonek da ziorren.

Evel ma lavarez, distagadur ar ger brezhonek o tisoc'h eus amprest Al.Sz.Gl. *diesel* a vo un distagadur brezhonek disheñvel diouzh an holl zistagadurioù allyezh — dre an arbenn eeun m'o deus ar yezhoù pep a soniadurezh. Kement-se avat ne dalvez ket e c'haller amprestañ ar skrivadoù ha divizout e vo soliet warno an distagadur. E brezhoneg, ez eo lodek istor an amprestañ en istor ar soniadurezhioù gallek ha brezhonek. Aozer “Gerioù etrevroadel” a lavare diazezañ war distagadur ar gerioù gallek ; n'eo ket peogwir e rae forzh dezhañ destrizhañ distagadur ar brezhoneg, met dres, mar galle e ober, eo peogwir war veur a boent o deus bet ar soniadurezh vrezhonek hag ar soniadurezh c'hallek an hevelep dedroadur — ha se, n'eo ket hepken dre m'edo ar brezhoneg o trevezañ ar galleg, met dre berzh un dedroadur enien. Boutin e c'hell bezañ etre lies yezh doareoù 'zo eus o dedroadur dre berzh darvoudoù diavaez dezho, politikel, armerzhel, h.a., met ivez dre ur c'hendegouezh etre o dialusk enien (kendegouezh dezhañ lies arbenn bezus, ur c'henorin da skouer pe, gouez da CHOMSKY, unelezh luniadoù don al

lavar). Hep mont ken pell hag arlakadennoù CHOMSKY, o deus ar yezhoniourion gouestlet studioù kevansell da zedroadur ar soniadoù hervez ar yezhoù. Da skouer, evit stiañ war ur poent a sell ouzhimp amañ, o deus stadet e tedro ar soniad [s] e [z] en un niver yezhoù, en o zouez pa ouzon ar galleg, an italianeg, an alamaneg hag ar brezhoneg.

Evit a sell ar brezhoneg : “s in internal position was probably already lenited toward the end of the MB. period” (PIETTE, *op. cit.* 2). Stadadenn o skañvaat tidegezh ar pezh a skriv Roparz HEMON e kentskrid “Gerioù etrevroadel” : “s a zo diaes a-walc’h e gudenn. Diskrivet e vo s, nemet etre div vogalenn e vo diskrivet z : *krizokal*. Pa vez distaget /s/ e galleg etre div vogalenn koulskoude, e chomo s : *asimetriezh, asimptotenn, kosinuz, bisulfurenn*” (HY 12 1957 6).

Alese, e kav din, ma ne reer torr ebet da gemez ar soniadurezh vrezhonek o tezneuziañ digemm an *-ie-* eus Al.Sz.Gl. *diesel*, e ve ur fazi dezneuziañ an *-s-* e Br. *-s-* hag e zistagañ [s] ; degemer ar skrivad *diezel* eo pellaat an nebeutañ diouzh skrivad Al.Sz.Gl. *diesel* ha war un dro diouzh dedroadur soniadurezh an teir yezh-se hag ar brezhoneg.

dezneuziañ divgensonennoù allyezh (II)⁵

[GE – 28 06 06] Ha dezneuziañ a zleer Gl. *allotropie* e Br. *alotropiezh* ? Dre lakaat un *l* hepken e heulier skouer Kb. *alotropi*, pezh nad eo ket un arguzenn soliet, rak disheñvel mat eo reolennoù ar skrivadur hag an dezneuziañ allyezh e kembraeg hag e brezhoneg. Heuliañ a reer avat ur reolenn dezgeriet gant Roparz HEMON :

“Ne virer *ll, mm, nn, rr* nemet pa c’hell ar pouez-mouezh kouezhañ war ar vogalenn a zeu a-raok er pennged : *ballast, mammout, henne, kirroz*, hogen *alogenel, mamifer, kanibal, ferotipiezh*” (“Gerioù etrevroadel”, HY 12 7)

Hogen ar reolenn-se ne glot e mod ebet gant boazioù skrivadurel ar brezhoneg (skrivañ a reer *pellgomz* ha *pellgomzer, mammenn* ha *mammelezh, bannañ* ha *bannadell, berrek* ha *berregezh* ha n’eo ket *pelgomzer, mamelezh, banadell, beregezh*) ; heñvel dra, evit an amprestoù e tegasfe ar reolenn kement all a zizurzh, pa lakafe da skrivañ *allel* hag *alelel, alloz* hag *aloplastek, ferrit* ha *feromagnetek*, h.a.

⁵ Ar rann-mañ a gloka ar rann eus KIS-828 (La-17 16) gouestlet d’an un divoud.

Er bloavezhioù 1950 e veze techet Roparz Hemon da ziren an hanc'herioù da unvezioù demer ma froume ar son — tech na oa ket estren d'e vennad sterniañ jav ar parlantoù ouzh ar brezhoneg⁶ hag en douge da wallegañ an diarsell all a ra eus ar gerioù skoulmoù war rouedadoù ar ster — penaos ober reiz war mellegezh ha divellegezh an termenoù mar kemm skrivadur o c'hedrannoù hervez o lec'hiadur enno ?

[YBAN – 29 06 06] Anat eo ez eo deuet poent ober un trosell war an holl gudennoù-se, rak ezhomm a vo mui ouzh mui eus “reolennoù” nevez, an heboellañ gwellañ : kemmadurioù war-lerc'h ar rakgerioù, dezneuziañ ar gerioù amprestet, kedelloù, krefen gramadeg, h.a. Ya “trevelloù bras nevez da seveniñ”, lizh dit. Hogen, klevet 'm eus tud o klemm : “kemmañ a reer ar reolennoù bep bloaz !”, gant gwir abeg elkent. Bezet a vezo e teu da vezañ mallus lakaat urzh, dreist holl mar krog an deskerezh dre ar brezhoneg da gemer e lañs, o kaout spi ma vo reolennoù stabil a-walc'h.

[GE – 29 06 06] Ya, da hetañ eo ma ve kaset da benn chanter ar c'hemmoùigoù graet d'ar skrivadur ha d'ar yezhadur. Ar c'hraf a voe ar skoempañ eo hini ar c'hedelloù. Da 'm meno eo deuet ar sklerijenn eno ivez, dre heuliañ pennaenn an abeg sonn, evit adkemer troienn GP. Dav lavarout ez eo munut munut ar c'hemmoù degaset abaoe pemont vloaz... A-du ganit avat, poent e vo ober ar renabl anezho.

Pa gomzan eus trevelloù bras e soñjan e dezneuzierezh an termenoù allyezh estreget ar galleg. Roparz HEMON en deus brastreset dezneuziadur ar galleg (pegen arzaeladus bennak e ve e ginnigadennoù) hag ar c'hedrannoù etrevroadel a orin gresianek (degemeret hon eus e ziskoulmoù en o fezh pe dost), GP en deus roet pennaennoù dezneuziadur ar c'heltiegoù kozh ha nevez. Evit ar yezhoù all, e chom al labour d'ober.

Reolennoù nevez, kemmañ reolennoù bep bloaz ? N'eo ket tre an termennoù a zere. An notennoù gramadeg a vuk d'ul live n'eo ket mui hini ar skolioù hag ar re a glemm zo alies tud n'int ket aet pelloc'h eget ar c'hentañ pe an eil derez en anaoudegezh ar yezh — ne c'haller ket arc'hañ diouzhtu evit ar brezhoneg ur c'hramadeg ken diorreget ha hini ur yezh a badas pevar c'hantved he chanter. Emaomp c'hoazh e par benañ strouezh ar boazioù andassell, lakaat war wel ar gemez anezho hag he azverañ e rezh reolennoù

---

⁶ Sl. La-17 95.

kevanlen, labour bet boulc'het gant GREGOR ha kendalc'het gant LE GONIDEC ha VALLÉE (war dri c'hantved, gwir eo, met dre ur c'herzhed gwall spanaennek). Roparz HEMON a gemeras perzh e meur a zoare : skoueriekaat diazezoù gramadegel an diaraogerion en erdu an deraouidi ; deskrivañ ar yezhadur istorel en ul live skolveurel ; dreist holl ober d'ar spered gramadegel ren war furmoù ar yezh — en hevelep doare m'en doa dieubet al lennegezh vrezhonek diouzh mesk ar broviñsegezh. Evit KERVELLA, mar piaoue un anaoudegezh vras eus brezhoneg lennek e amzer, ne intende ket digejañ kemez dassellek ur c'hramadeg eus strouezh ar boazioù yezhadurel.